

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ในคลังวรรณกรรมของล้านนามีวรรณกรรมจำนวนมากที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งวรรณกรรมเกี่ยวกับพุทธประวัติและวรรณกรรมที่มีเนื้อเรื่องเป็นชาดก ทั้งนี้ในส่วนของวรรณกรรมชาดกที่พบในล้านนาสามารถจำแนกได้ 2 ประเภทคือ ชาดกที่มาจากนิบาตชาดกและวรรณกรรมที่แต่งเลียนแบบชาดก¹ ชาดกที่มาจากนิบาตชาดกได้แก่อรรถกถาชาดกเป็นชาดกที่มีการแต่งเติมเรื่องราวและขยายข้อความจากเนื้อหาในนิบาตชาดกให้เป็นเรื่องราวที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เรื่องที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายคือทศชาติชาดก ในขุททกนิกายฝ่ายพระสุตตันตปิฎก โดยเฉพาะมหาเวสสันดรชาดก ส่วนวรรณกรรมที่แต่งเลียนแบบนิบาตชาดกหรือเรียกว่าชาดกนอกนิบาตนั้นจะมีการอ้างว่าเป็นชาดกด้วยการดำเนินเรื่องที่เหมือนอรรถกถาชาดก ชาดกนอกนิบาตที่สำคัญและรู้จักกันแพร่หลายได้แก่**ปัญญาสชาดก** สันนิษฐานว่าภิกษุชาวหริภุญไชยเป็นผู้เรียบเรียงขึ้น² ในปัจจุบันนี้มีหนังสือปัญญาสชาดกหลายฉบับที่พิมพ์แพร่หลายอยู่ได้แก่ **ปัญญาสชาดกฉบับกรมหอพระสมุดแห่งชาติ** รวบรวมขึ้นในปี 2499 มีชาดกจำนวน 61 เรื่อง **เชียงใหม่ปัญญาสชาดก** ชาดกนอกนิบาตจำนวน 50 เรื่อง ที่กรมศิลปากรได้ปริวรรตและแปลจากต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นอักษรพม่าภาษาบาลีให้เป็นภาษาไทยในปี 2541 รวมไปถึง**ปัญญาสชาดกฉบับล้านนา** ที่พิชิต อัครนิจและคณะ³ ได้รวบรวมปัญญาสชาดกซึ่งแพร่กระจายอยู่ตามหอธรรมของวัดต่างๆ ในล้านนาจำนวน 56 เรื่อง

นอกจาก**ปัญญาสชาดก**แล้วยังมีชาดกนอกนิบาตอีกประเภทหนึ่งที่แพร่หลายในสังคมล้านนาเรียกว่า“ชาดกพื้นบ้าน” เป็นชาดกที่ผู้แตงนำนิทานพื้นบ้านประเภทต่างๆ เช่น นิทานมหัศจรรย์ นิทานคติ นิทานอธิบายเหตุซึ่งเป็นนิทานประจำถิ่นที่แพร่หลายอยู่แล้วมาดัดแปลงเป็นชาดก โดยการสมมุติให้เนื้อหาในนิทานเป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าและปรับ

¹ ประคอง นิมมานเหมินท์, “พุทธศาสนากับวรรณคดีล้านนา,” ใน *ล้านนาไทยคดี* (เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, 2521), หน้า 218.

² นิยะดา เหล่าสุนทร, *ปัญญาสชาดก: ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แม่คำผาง, 2538), หน้า 32.

³ พิชิต อัครนิจและคณะ, *การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญญาสชาดกฉบับล้านนาไทย* (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541).

เปลี่ยนตัวละครเอกของเรื่องให้เป็นพระโพธิสัตว์ ในขณะที่ชาดกพื้นบ้านบางเรื่องอาจจะเป็นการแต่งขึ้นใหม่ ดังที่ ศิราพร ณ ถลาง ได้กล่าวไว้ว่า

“...มีนิทานพื้นบ้านในดินแดนล้านนาเป็นจำนวนมากที่ถูกนำมาแต่งเป็นนิทานชาดก ซึ่งอาจแต่งเป็นคำธรรมหรือคำขอ ในดินแดนของคนไทใหญ่ก็มีธรรมเนียมนิยมนิทานพื้นบ้านมาแต่งเป็นอะลองอัน หมายถึงเรื่องราวของโพธิสัตว์ เช่น เรื่องอะลองมดส้ม อะลองแพะคำ อะลองหอยขาว เป็นต้น เมื่อรับพุทธศาสนาเข้ามาจึงมีการนำนิทานพื้นบ้านเหล่านั้นมาแปลงให้เป็นชาดก ซึ่งชาดกนอกนิบาตเหล่านี้เรียกว่าชาดกพื้นบ้าน...”⁴

ทั้งนี้เป็นที่น่าสังเกตว่าชาดกพื้นบ้านซึ่งเป็นวรรณกรรมแบบชาวบ้านดูจะได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในสังคมล้านนา เห็นได้จากจำนวนนิทานชาดกพื้นบ้านที่อุดม รุ่งเรืองศรีรวบรวมไว้มีถึง 193 เรื่อง⁵ การที่ชาดกพื้นบ้านเหล่านี้มีเป็นจำนวนมากในสังคมล้านนานั้นเนื่องมาจากความนิยมในการฟังเทศน์และการสร้างวรรณกรรมประเภทธรรมหรือคัมภีร์ถวายวัดที่เรียกว่าการทานธรรม

การฟังเทศน์หรือการฟังธรรมเป็นประเพณีสำคัญที่ชาวล้านนาถือปฏิบัติมาช้านานด้วยเชื่อว่ามีอานิสงส์ การเทศน์ในล้านนามี 2 ประเภท⁶ คือการเทศน์แบบทั่วไปเป็นการเทศน์ในงานเทศกาลหรือในโอกาสต่างๆ เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญสืบชะตาและการเทศน์ในวันพระ เรื่องที่นำมาเทศน์ส่วนใหญ่เป็นธรรมหรือคัมภีร์ซึ่งเป็นชาดกเรื่องต่างๆ ส่วนการเทศน์อีกแบบหนึ่งคือการเทศน์แบบตั้งธรรม เป็นการเทศน์ที่เป็นพิธีการใหญ่ ชาวบ้านและวัดจะปรึกษาหารือกันก่อนว่าจะเทศน์เรื่องใด อาจเป็นทศชาติชาดกหรือปัญญาสชาดก โดยส่วนใหญ่จะเป็นการเทศน์เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ส่วนประเพณีการทานธรรมได้แก่การสร้างคัมภีร์ไบบลานซึ่งเป็นคัมภีร์ที่พระสงฆ์ใช้เทศน์ถวายให้แก่วัด ธรรมหรือคัมภีร์ดังกล่าวมักจะเป็นนิทานชาดกที่มีการถ่ายทอดต่อกันมา ส่วนใหญ่เป็นชาดกพื้นบ้านเรื่องต่างๆ ทั้งนี้เชื่อว่าผู้ที่ได้เผยแพร่ธรรมทั้งวิธีการคัดลอกหรือ

⁴ ศิราพร ณ ถลาง, “ชาดกพื้นบ้านในการรับรู้ของชนชาติไทย,” ใน *ชนชาติไทในนิทาน: แลลลอดแวนคดีชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2545), หน้า 129.

⁵ อุดม รุ่งเรืองศรี, *วรรณกรรมล้านนา* (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546), หน้า 220.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 199.

นำไปเทศน์จะได้รับานิสงส์อย่างแรงกล้า⁷ จากความนิยมในการฟังเทศน์และการสร้างธรรมถวาย วัดดังกล่าวจึงทำให้ชาดกพื้นบ้านถูกสร้างขึ้นมาเพิ่มเติมเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังทำให้ชาดกพื้นบ้านอยู่ในกระบวนการรับรู้ของชาวบ้านและมีการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องในสังคมล้านนา

ในจำนวนรายชื่อชาดกพื้นบ้านล้านนาส่วนใหญ่พบว่ามีการตั้งชื่อที่แปลกและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างเช่น *ควายสามเขา จีจ่อมดอกแก้วมหาวัน แสงเมืองหลงถ้ำ อ้ายร้อยชอด อ้ายร้อยกาบลาน* ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นที่น่าสังเกตอีกว่ามีการนำตัวละครกำพร้าวามาสร้างเป็นตัวละครเอกในนิทานค่อนข้างมาก ดังปรากฏในชาดกพื้นบ้านเรื่อง *กำพร้าวามาเนา กำพร้าวมาดำ กำพร้าวเหล็กไน เขียวสองมอน จักก่าขางคำ ทูตตะกุมารสามโบ้งสามกิว เป็นต้น* ลักษณะดังกล่าวไม่ค่อยพบในอรรถกถาชาดกมากนักหรือแม้แต่ในชาดกนอกนิบาตของล้านนาอย่างปัญญาสชาดกเองก็ปรากฏน้อยมาก

เนื่องจากตัวละครถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะขาดเสียไม่ได้ในนิทานทุกประเภท ในฐานะที่ตัวละครเป็นผู้แสดงพฤติกรรมในเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อให้เนื้อเรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้ ตัวละครจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อโครงเรื่อง การดำเนินเรื่องและแนวคิดที่ต้องการนำเสนอออกมา ผนวกกับความน่าสนใจของตัวละครเอกที่เป็นกำพร้าวในชาดกพื้นบ้านล้านนาซึ่งยังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาไว้ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา"ตัวละครเอกกำพร้าว"ในนิทานประเภทชาดกพื้นบ้านของล้านนาให้ละเอียดลึกซึ้ง เพื่อชี้ให้เห็นลักษณะเด่นของตัวละครเอกประเภทนี้ นอกจากนี้สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการศึกษาตัวละครคือลักษณะนิสัยตลอดจนพฤติกรรมต่างๆของตัวละครที่ถูกสร้างขึ้นนั้นย่อมจะมีความสัมพันธ์กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมบ้างไม่มากก็น้อย ดังนั้นตัวละครเอกกำพร้าวในชาดกพื้นบ้านล้านนาจึงน่าจะสามารถสะท้อนถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนได้ในระดับหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงจะได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของล้านนาที่มีส่วนในการสร้างตัวละครเอกกำพร้าวขึ้นมาด้วย

อนึ่งนอกจากจะพบว่ามีความนิยมในการนำตัวละครกำพร้าวมาสร้างเป็นตัวละครเอกในชาดกพื้นบ้านของล้านนา รวมไปถึงที่ปรากฏอยู่บ้างในอรรถกถาชาดกและปัญญาสชาดกดังกล่าวมาแล้วนั้น ยังพบลักษณะการสร้างตัวละครกำพร้าวในนิทานของอีสานและไท-ลาวซึ่งปรากฏว่าได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก โดยจากการสำรวจวรรณกรรมนิทานอีสาน-ล้านช้างทั้งจำนวน

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51-52.

มุขปาฐะและลายลักษณ์ ได้พบนิทานที่ตัวละครเอกเป็นกำพร้าบิดา-มารดาหลายเรื่อง จนกลายเป็นนิทานลักษณะเฉพาะถิ่นของภาคอีสานประเภทหนึ่งเรียกว่า“นิทานท้าวกำพร้า”⁸

นอกจากนี้ยังพบอีกว่าอันที่จริงแล้วลักษณะของการสร้างตัวละครเอกให้เป็นกำพร้า นั้นเป็นลักษณะของตัวละครเอกที่เป็นสากล สามารถพบได้ในนิทานของชนชาติอื่นทั่วโลกด้วย โดยในหนังสือ *Motif-Index of folk literature* ของ Stith Thompson⁹ ซึ่งเป็นการรวบรวมอนุภาคของนิทานตามท้องถิ่นต่างๆทั่วโลกมาจัดทำเป็นดัชนีอนุภาคนิทานพื้นเมืองและแบ่งได้เป็นกลุ่มใหญ่ๆ 23 กลุ่มตามเนื้อหาสาระ ในเนื้อหาทั้ง 23 กลุ่มตามที่ Stith Thompson ได้รวบรวมไว้ นั้นพบว่า มีอนุภาคกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่ม L อนุภาคเกี่ยวกับความผันผวนของโชคชะตา (*Reversal of fortune*) มีเนื้อหาย่อยๆแบ่งออกไปอีก 5 กลุ่มและในกลุ่มย่อยทั้งห้ากลุ่มนี้มีอนุภาค L 100-199 เป็นอนุภาคเกี่ยวกับ *พระเอกหรือนางเอกที่ไม่มีที่ท่าว่าจะดีเด้นมาก่อน (Unpromising Hero(Heroine))* ซึ่งมี “อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครเอกกำพร้า (Orphan Hero)” รวมอยู่ด้วย

จากการที่ปรากฏลักษณะของการสร้างตัวละครเอกให้เป็นกำพร้าทั้งในชาดกพื้นบ้านของล้านนา อรรถกถาชาดก ปัญญาสาชดก ชาดกพื้นบ้านและนิทานกำพร้าของชนชาติไท รวมไปถึงอนุภาคเกี่ยวกับตัวละครกำพร้าที่พบในนิทานของประเทศต่างๆ ชี้ให้เห็นว่าการนำตัวละครกำพร้ามาสร้างเป็นตัวละครเอกนอกจากจะปรากฏในล้านนาแล้วยังเป็นรูปแบบหนึ่งของการสร้างตัวละครที่ปรากฏในหลายวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นหากมีการนำลักษณะของตัวละครเอกกำพร้าดังกล่าวมาศึกษาเปรียบเทียบกัน ผลการวิเคราะห์ที่ได้จะทำให้มองเห็นลักษณะเด่นของตัวละครเอกกำพร้าในชาดกพื้นบ้านล้านนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

- 1.ศึกษาวิเคราะห์บุคลิกลักษณะ พฤติกรรมและโครงสร้างชีวิตของตัวละครเอกกำพร้าในชาดกพื้นบ้านล้านนา
- 2.ศึกษาเปรียบเทียบตัวละครเอกกำพร้าในชาดกพื้นบ้านล้านนากับตัวละครเอกกำพร้าในอรรถกถาชาดก ปัญญาสาชดก ชาดกพื้นบ้านและนิทานกำพร้าของชนชาติไท

⁸ จารุวรรณ ธรรมวัตร, *วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน-ล้านช้าง* (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2539), หน้า 170-171.

⁹ Stith Thompson, *Motif-Index of Folk Literature* (Bloomington-Indianapolis: Indiana University Press, 1989 c).

สมมุติฐานการศึกษา

1. ตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านล้านนามีทั้งลักษณะที่เป็นสากลและลักษณะเฉพาะแบบพื้นบ้านล้านนา

2. ตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านล้านนามีโครงสร้างชีวิต บุคลิกลักษณะและพฤติกรรมบางประการร่วมกับตัวละครเอกกำพร้าว้าในชาดกพื้นบ้านและนิทานกำพร้าว้าของชนชาติไทย ในขณะเดียวกันก็ยังคงคุณลักษณะสำคัญของพระโพธิสัตว์ผู้มีบุญบารมีเช่นเดียวกับตัวละครเอกกำพร้าว้าที่ปรากฏในอรรถกถาชาดกและปัญญาสาชดก

ขอบเขตของข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่นิทานชาดกพื้นบ้านล้านนาจำนวน 49 เรื่อง ที่มีการรวบรวมไว้ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ของมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์เล่ม 1-15¹⁰ ซึ่งจะใช้เป็นข้อมูลหลักในการศึกษาวิจัย ประกอบกับชาดกพื้นบ้านล้านนาบางเรื่องที่ได้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นเล่มและที่มีการปริวรรตไว้ในงานวิจัยฉบับต่างๆมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัยด้วย

รายชื่อนิทานชาดกพื้นบ้านล้านนาที่มีตัวละครเอกเป็นกำพร้าว้าทั้งหมด 49 เรื่องได้แก่

กล้วยพันกอ	จ๊กก่าขางคำ
กำพร้าว้าหมาเน่า	จันทพราหมณ์
กำพร้าว้าหมาดำ	จันทสมุทท์
กำพร้าว้าเหล็กไน	จันทสุริยะ
กำกาดำ	จิตตมานวะ
เขมกุมาร	จุมปาสีตัน
เขี้ยวสองมอน	ข้างงาเดียว
คัทธนะจิกุ้งดีด	ข้างเจ็ดหัวเจ็ดหาง
โคณบุตร	ชมพู่ราชแดงเขี้ยว

¹⁰ สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ, เล่ม 1-15 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทยธนาคารไทยพาณิชย์, 2542).

ช้างสามงาปลาสามเงียง	รัตนรังสี
เต้าน้อยของคำ	รัตนแสงคำ
ทศศตะกุมารสามโป่งสามกิว	วนาวนกุมาร
ทศศตะกุมารอ่อนน้อย	สังข์วิทัศนนะ
นันทกุมาร	สารทมานวะ
นาคเขาคำ	สุนักขชาดก
นางไขแก้ว	สุพรหมโมกษะหมาเก้าหาง
นางไขพรวง	สุมังคละหัวควายแห้ง
นิยายลาญงู	สุรินทชมพู
บัวหอมพันกาบ	สุริยะแหคำ
ปทุมกุมาร	สุรปาทา
แปดแสงออกยอด	สุวรรณณเห็นคำชาดก
ไปรป่าวน้อย	หงส์ผาคำ
พุทธเสนกะ	อ้อมล้อมต่อมคำ
แมงสีหูห้าตา	อ้ายร้อยยอด
รัตนมณีกุมารมดส้ม	

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ตัวละครเอกกำพริ้า หมายถึง พระเอกที่เป็นลูกกำพริ้า โดยคำจำกัดความของคำว่า "กำพริ้า" ยึดตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ที่ได้กำหนดไว้ว่าหมายถึง การไร้บิดาหรือมารดาเลี้ยงดูตั้งแต่เด็ก¹¹

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ขยายความเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นที่เข้าใจร่วมกันถึงความหมายของคำว่า ตัวละครเอกที่เป็นกำพริ้า ในวิทยานิพนธ์ดังนี้

1.1 การไร้บิดาหรือมารดาเลี้ยงดูนั้นมีสาเหตุมาจากการสิ้นชีวิตของบิดาหรือมารดา รวมถึงการพลัดพรากจากกันระหว่างตัวละครเอกกำพริ้ากับบิดาหรือมารดาด้วย ซึ่งการพลัดพรากนั้นอาจมีลักษณะเป็นการพลัดพรากเพียงชั่วคราวหรือถาวรก็ได้

¹¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2539), หน้า 95.

1.2 ตัวละครเอกกำพวด หมายถึง ตัวละครที่เป็นมนุษย์ รวมทั้งตัวละครที่เกิดเป็นสัตว์หรือพืชด้วย แต่ในเรื่องตอนใดตอนหนึ่งจะต้องมีการกลายร่างเป็นมนุษย์เสมอ

1.3 บิดามารดาของตัวละครเอกกำพวด นอกจากหมายถึงมนุษย์แล้วยังมีความหมายรวมไปถึงบิดามารดาที่เป็นสัตว์ด้วย

2. **ชาติกพื้นบ้าน** หมายถึง นิทานที่มีเนื้อหาระบุว่าเป็นเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าและมีพระโพธิสัตว์มีบทบาทเป็นตัวละครเอกของเรื่อง อาจเป็นการนำนิทานพื้นบ้านที่แพร่หลายอยู่แล้วมาสมมุติให้เป็นชาติก การแต่งเรื่องขึ้นมาใหม่ รวมทั้งการดัดแปลงเนื้อหาหรือโครงเรื่องของชาติกในอรรถกถาชาติกหรือปัญญาสชาติกมาสร้างเป็นชาติกเรื่องใหม่ขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจลักษณะเด่นของตัวละครเอกที่เป็นกำพวดในชาติกพื้นบ้านล้านนา
2. ทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของข้อมูลที่เป็นชาติกพื้นบ้านล้านนา เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาศึกษาวิเคราะห์ด้านอื่นๆต่อไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์
2. จัดหมวดหมู่ข้อมูล
3. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่ตั้งไว้
4. เรียบเรียงผลการศึกษาวิจัย
5. สรุปผลและนำเสนอผลงานการศึกษาวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สามารถจัดหมวดหมู่ได้ 4 กลุ่มคือ

1. การศึกษาวิเคราะห์ "ชาติกพื้นบ้าน" ของล้านนา
 - 1.1 การศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นทั่วไป
 - 1.2 การศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบเฉพาะเรื่อง
2. การศึกษาวิเคราะห์ชาติกพื้นบ้านของชนชาติไท
3. การศึกษาวิเคราะห์นิทานที่มีตัวละครเป็นกำพวด

1..การศึกษาวิเคราะห์"ชาดกพื้นบ้าน"ของล้านนา

1.1 การศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นทั่วไป

ประคอง นิมมานเหมินท์ ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง"ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ"¹² เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมวรรณกรรมของภาคเหนือทุกประเภทตั้งแต่สมัยหลังการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 8 ที่จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2020) โดยเริ่มศึกษาประวัติความเป็นมาของภาคเหนือที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวรรณคดี การกล่าวถึงนักเขียนและผลงาน สามารถจัดกลุ่มวรรณกรรมได้เป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับศาสนาและประวัติศาสตร์ วรรณกรรมที่แต่งขึ้นเป็นโคลงสี่สุภาพและวรรณกรรมประเภทคำวขอ จากนั้นจึงศึกษาวิจารณ์วรรณกรรมในด้านภาษา ฉันทลักษณ์ เนื้อเรื่องและคติธรรม อิทธิพลของวรรณกรรมภาคกลางที่มีต่อวรรณกรรมภาคเหนือรวมทั้งลักษณะเฉพาะของวรรณกรรมภาคเหนือ

เสนหา บุญยรักษ์ ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง"วรรณกรรมคำวขอของภาคเหนือ"¹³ เป็นการศึกษาวรรณกรรมประเภทคำวขอที่พิมพ์เผยแพร่ระหว่างพ.ศ. 2494-2512 จำนวน 22 เรื่อง ศึกษาตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวขอ โดยพบว่าคำวขอเป็นวรรณกรรมที่สืบเนื่องมาจากวรรณกรรมประเภทธรรมคำว แตกต่างกันที่ธรรมคำวเป็นการแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร่ายยาวมีคาถาบาลีเป็นระยะๆเหมือนชาดกและแต่งขึ้นเพื่อใช้เทศน์ในวัด ส่วนคำวขอแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองเพื่อใช้อ่านเองที่บ้าน ในส่วนของเนื้อเรื่องและโครงเรื่องของคำวขอมีความคล้ายคลึงกับธรรมคำว ในงานวิจัยมีการแทรกเนื้อหาและบทปริทัศน์คำวขอบางตอนก่อนจะมีการวิจารณ์เนื้อเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร การดำเนินเรื่อง สำนวนภาษาตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณีและคติธรรมที่สอดแทรกอยู่ จากนั้นเป็นการศึกษาเปรียบเทียบกับวรรณคดีภาคกลางซึ่งสำนวนภาษาของวรรณกรรมภาคกลางมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมคำวขอบ้างเช่น สำนวนการพรรณนาและเทศนาบางตอน บทอัครจริย์ อย่างไรก็ตามคำวขอก็มีเอกลักษณ์ด้านสำนวนภาษาเป็นของตนเองเช่น การพรรณนาความงามของสตรีและการชมธรรมชาติ เป็นต้น

¹² ประคอง นิมมานเหมินท์, "ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2509).

¹³ เสนหา บุญยรักษ์, วรรณกรรมคำวขอของภาคเหนือ, (กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2519).

อุดม รุ่งเรืองศรี เขียนบทความเรื่อง“วรรณกรรมชาดกที่มีลักษณะเป็นล้านนา”¹⁴ เป็นการศึกษาถึงลักษณะและที่มาของวรรณกรรมชาดกในล้านนาโดยการยกชาดกบางเรื่องมาเป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาพบว่าที่มาของชาดกในล้านนาเริ่มต้นจากชาดกในปัญญาสาชดกที่มีทั้งโครงเรื่องเดี่ยวและโครงเรื่องซ้อน หลังจากนั้นจึงเริ่มมีชาดกที่อาศัยโครงเรื่องแบบผจญภัยเพิ่มขึ้นมาเช่นเรื่อง*สุวัณณสังข์* รวมไปถึงชาดกที่มีโครงเรื่องในลักษณะที่ตัวละครพัฒนาบุคลิกภาพให้มีความหลากหลายเช่น*จันทมาตชาดก* เป็นต้น ตัวอย่างของชาดกที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของล้านนาชัดเจนเรื่องหนึ่งคือ*แสงเมืองหลงถ้ำ* ที่ผู้แต่งได้นำเอาเรื่องราวในท้องถิ่นมาปรับแต่งให้กลายเป็นชาดก นอกจากนี้ยังมีชาดกอีกจำนวนหนึ่งที่มีชื่อเรื่องขึ้นต้นด้วยคำว่า “อะลอง” ซึ่งเป็นที่นิยมในกลุ่มไทเขินและไทใหญ่ (อะลองในภาษาไทยใหญ่ หมายถึง เจ้าฟ้า เจ้าชายหรือพระโพธิสัตว์) ชาดกในกลุ่มอะลองบางเรื่องได้ชี้ให้เห็นลักษณะของชาดกที่เปลี่ยนแปลงจากเรื่องจริงมาเป็นเรื่องเล่าโดยการเพิ่มเติมขยายความขึ้นจนกลายเป็นเรื่องมหัศจรรย์ ทำให้มีคตินิยมนำไปเล่าต่อและกลายเป็นวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงในที่สุด นอกจากนี้ในบทความยังมีการรวบรวมรายชื่อวรรณกรรมชาดกที่เห็นว่ามีลักษณะของความเป็นล้านนาชัดเจนไว้ถึง 227 เรื่องและวรรณกรรมชาดกของไทใหญ่อีก 23 เรื่อง

ศรชัย แสงสุข ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง“พระเอกในวรรณกรรมคำขอ”¹⁵ เป็นการศึกษาโครงสร้างชีวิต บทบาทและพฤติกรรมของพระเอกในวรรณกรรมคำขอของล้านนาจำนวน 15 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่าพระเอกในวรรณกรรมคำขอมีโครงสร้างชีวิต ตลอดจนบทบาทและพฤติกรรมที่เป็นลักษณะผสมผสานระหว่างบทบาทของพระเอกในวรรณคดีทั่วไปและบทบาทของพระเอกในนิทานชาดกคือ พระโพธิสัตว์ โดยสามารถแบ่งโครงสร้างชีวิตของพระเอกตามลักษณะโครงเรื่องได้ 2 กลุ่มคือโครงสร้างชีวิตของพระเอกที่เป็นโครงสร้างซับซ้อน ซึ่งจะเป็นพระเอกที่พบกับความพลัดพรากลำบากหลายครั้ง มีภรรยาหลายคน มีความสามารถในการรบและมีวิชาอาคม ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นโครงสร้างชีวิตพระเอกที่เป็นโครงสร้างเดี่ยว จะเป็นลักษณะของพระเอกที่ชีวิตพบกับการพลัดพรากน้อย มีสติปัญญาเฉียบแหลม รอบรู้เรื่องธรรมะ มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิต มักมีภรรยาคนเดียวและไม่เก่งด้านการรบพุ่งหรือคาถาอาคม

¹⁴ อุดม รุ่งเรืองศรี, “วรรณกรรมชาดกที่มีลักษณะเป็นล้านนา,” ใน *วรรณกรรมพุทธศาสนาในล้านนา*, (เชียงใหม่ : สุริวงค์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2540), หน้า 51-60.

¹⁵ ศรชัย แสงสุข, “พระเอกในวรรณกรรมคำขอ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2535).

กาญจนา วุฒิปัญญาวัฒน์ ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง“การศึกษาวิเคราะห์การกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติของตัวละครสำคัญในวรรณกรรมชาดกนอกนิบาตล้านนา”¹⁶ เป็นการศึกษาวรรณกรรมชาดกนอกนิบาตล้านนาจำนวน 11 เรื่อง เพื่อรวบรวมการกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติมาศึกษาวิเคราะห์และตีความในเชิงสัญลักษณ์ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์แนวคิดและจุดมุ่งหมายของผู้แต่ง รวมไปถึงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติกับพฤติกรรมของตัวละครสำคัญและการดำเนินเรื่องด้วย ผลการศึกษาพบว่าการกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติของตัวละครจำแนกได้เป็น 4 ขั้นตอนคือขั้นตอนก่อนการกำเนิดหรือการปฏิสนธิ ขั้นตอนการปฏิสนธิ การกำเนิดและหลังจากการกำเนิด ลักษณะการกำเนิดเหนือธรรมชาติดังกล่าวสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงสัญลักษณ์ได้หลายประการ อาทิสัญลักษณ์ในเรื่องเพศสัญลักษณ์เกี่ยวกับความผูกพันระหว่างพ่อแม่กับลูก ซึ่งล้วนเป็นแนวคิดที่ผู้แต่งสร้างขึ้นให้ตัวละครมีความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป อันเป็นลักษณะของผู้ที่มีบุญญาธิการและเป็นการเน้นแนวคิดเกี่ยวกับหลักธรรมในพุทธศาสนาที่ปรากฏทั่วไปในนิทานชาดก นอกจากนี้การกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติยังส่งผลต่อพฤติกรรมของตัวละคร ทั้งในด้านความรู้สึกนึกคิดและการกระทำทั้งด้านที่ดีและไม่ดี รวมทั้งยังส่งผลให้การดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างมีเหตุผลทำให้เรื่องมีความเข้าใจน่าติดตาม ช่วยให้เรื่องคลี่คลายไปสู่จุดจบตามวัตถุประสงค์ของผู้แต่ง

1.2 การศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบเฉพาะเรื่อง

ดารกา วรณวนิช ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง“การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องกำพร้าหมาดำ”¹⁷ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ต้นฉบับเรื่องกำพร้าหมาดำจากโบราณที่จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนาจากวัดบ้านโฮ้งหลวง จังหวัดลำพูน โดยศึกษาลักษณะอักษรและอักษรวิธีของอักษรธรรมล้านนาที่ใช้บันทึกวรรณกรรมเรื่องนี้ รวมทั้งการวิเคราะห์และประเมินคุณค่าของวรรณกรรมในเชิงวรรณศิลป์และในเชิงสังคม ผลการศึกษาพบว่าอักษรและอักษรวิธีของอักษรธรรมล้านนาที่ใช้บันทึกวรรณกรรมเรื่องนี้มีลักษณะต่างจากลักษณะอักษรและอักษรวิธีของอักษรไทยปัจจุบัน โดยเป็นอักษรที่ได้แบบอย่างมาจากอักษรมอญ ในด้านวรรณศิลป์วรรณกรรมเรื่องกำพร้าหมาดำเป็นนิทานชาดกที่แต่งขึ้นเพื่อสั่งสอนเรื่องกฎแห่งกรรม ตัวละครมีไม่มากนักและมีลักษณะเหมือนนิทานจักรๆวงๆทั่วไป แต่มีแก่นเรื่องที่เด่นชัดและกำหนดให้ตัวเอกมีบทบาทใน

¹⁶ กาญจนา วุฒิปัญญาวัฒน์, “การศึกษาวิเคราะห์การกำเนิดในลักษณะเหนือธรรมชาติของตัวละครสำคัญในวรรณกรรมชาดกนอกนิบาตล้านนา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542).

¹⁷ ดารกา วรณวนิช, “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องกำพร้าหมาดำ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526).

การดำเนินเรื่องให้เป็นไปตามแก่นเรื่องอย่างมีเอกภาพ ส่วนการดำเนินเรื่องเป็นการเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมาตามลำดับไม่สลับซับซ้อน นอกจากนี้วรรณกรรมเรื่อง*กำพวดำ*ด้ายยังสะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิตและสภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนค่านิยมของสังคมล้านนาสมัยนั้นอีกด้วย

ลยาศรี หุณชนะเสรี ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง“การศึกษาเชิงพิชญานิทานชาดกล้านนาไทยเรื่อง*กำกาดำ*”¹⁸ เป็นการศึกษาวรรณกรรมเรื่อง*กำกาดำ*ในด้านเนื้อหา แนวคิดและคุณค่าด้านวรรณศิลป์กับการศึกษาทางด้านอักษรและอักษรวิธีของตัวอักษรธรรมล้านนา จากต้นฉบับไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยทางสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เริ่มต้นด้วยการปริวรรตตัวอักษรธรรมล้านนาในต้นฉบับมาเป็นอักษรไทยปัจจุบันและศึกษารูปแบบของตัวอักษรธรรม เครื่องหมาย การประสมอักษรที่ใช้ในอักษรวิธีของล้านนา ตลอดจนวิธีอ่านที่ปรากฏอยู่ในฉบับดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่ามึลักษณะต่างจากอักษรวิธีของอักษรไทยปัจจุบันอย่างชัดเจน โดยมีลักษณะใกล้เคียงกันกับอักษรมอญโบราณจนสันนิษฐานได้ว่ามีต้นกำเนิดสืบทอดมาจากที่เดียวกัน ในด้านวรรณกรรมพบว่า*กำกาดำ*เป็นวรรณกรรมประเภทนิทานชาดกนอกนิบาตที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง ระยะเวลาที่แต่งรวมทั้งชื่อผู้คัดลอก มีรูปแบบธรรมเนียมการแต่งเช่นเดียวกับชาดก โดยใช้รูปแบบคำประพันธ์แบบกลอนธรรมดาหรือธรรมดาด้วย การใช้ภาษาล้านนาไทยเพื่อสะท้อนถึงแก่นเรื่องที่มุ่งแสดงปัญญาของพระโพธิสัตว์รวมทั้งมุ่งสั่งสอนให้ผู้อ่านยึดมั่นในพุทธศาสนาตลอดจนความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ธรรมะย่อมชนะอธรรม นอกจากนี้ในวรรณกรรมยังปรากฏค่านิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี รวมไปถึงความเชื่อทางไสยศาสตร์ของสังคมล้านนาในอดีตอย่างชัดเจนอีกด้วย

อรไท ผลดี ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง“การศึกษาเชิงพิชญานิทานชาดกล้านนาเรื่อง*ชุมพุราษแดงเขียว*”¹⁹ เป็นการศึกษาจากต้นฉบับโบราณในด้านอักษรวิทยา ด้านวรรณกรรมและด้านคุณค่าของเรื่อง เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเรื่อง*สุวรรณสิริสาชาดก*ในปัญญาสาชาดก ผลการศึกษาพบว่าตัวอักษรในวรรณกรรมชาดกเรื่อง*ชุมพุราษแดงเขียว*เป็นตัวอักษรธรรมล้านนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อักษรวิธีมีลักษณะการเขียนแบบภาษาถิ่นและไม่เป็นระบบที่แน่นอน ในด้านวรรณกรรมน่าจะได้เค้าเรื่องมาจาก*สุวรรณสิริสาชาดก* ชาดกลำดับที่ 48 ในปัญญาสาชาดกเพราะมีความคล้ายคลึงกันในด้านจุดมุ่งหมายในการแต่ง โครงเรื่องและเนื้อ

¹⁸ ลยาศรี หุณชนะเสรี, “การศึกษาเชิงพิชญานิทานชาดกล้านนาไทยเรื่อง*กำกาดำ*,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526).

¹⁹ อรไท ผลดี, “การศึกษาเชิงพิชญานิทานชาดกล้านนาเรื่อง*ชุมพุราษแดงเขียว*,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528).

เรื่อง ในส่วนของเนื้อเรื่องที่มีความแตกต่างก็เป็นความแตกต่างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ส่วนคุณค่าของเรื่องเนื่องจากวรรณกรรมเรื่องนี้เป็นชาดกจึงเน้นการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์และคำสอนเรื่องกรรม บุญกรรม ไตรสรณคัมภ์และอกุศลกรรมบท อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีของชาวล้านนาด้วย

2. การศึกษาวิเคราะห์ชาดกพื้นบ้านของชนชาติไท

ศิวาพร ณ ถลาง เขียนบทความเรื่อง“ชาดกพื้นบ้านในการรับรู้ของชนชาติไท”²⁰ เป็นการศึกษาการรับรู้ชาดกพื้นบ้านในหมู่คนไทยนอกประเทศ 3 กลุ่ม คือไทลื้อ ไทเขินและไทใหญ่ เพื่อศึกษาว่ามีชาดกเรื่องใดบ้างที่เป็นที่รับรู้ร่วมกันและเรื่องใดได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง รวมทั้งศึกษาว่าการรับรู้ชาดกพื้นบ้านร่วมกันระหว่างคนไทยนอกประเทศซึ่งนับถือศาสนาพุทธกับคนไทยในประเทศนั้น สามารถบอกแง่มุมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางวรรณกรรมและความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างคนไทยกลุ่มต่างๆเหล่านี้ได้อย่างไรบ้าง

ผลการศึกษาพบว่ามิตินานชาดกพื้นบ้าน 5 เรื่องที่คนไทยทั้งสามกลุ่ม (รวมไปถึงกลุ่มไทยวน ล้านนา ลาวและไทอีสาน) รับรู้ร่วมกันและเป็นที่ยอมรับเป็นพิเศษได้แก่เรื่องสังข์ทอง ปลาบู่ทอง พระสุธน นางสีบสองและอุเปรมสามลอบ โดยจะมีชื่อเรื่องและสำนวนต่างๆแตกต่างกันไป บางสำนวนอาจได้รับอิทธิพลจากปัญญาสชาดก บางสำนวนอาจมีการพัฒนาโครงเรื่องออกไปอีกอย่างพิสดาร ส่วนบางสำนวนเป็นการผสมผสานอนุภาคหรือเรื่องราวจากนิทานในท้องถิ่นเข้าไปด้วย จากความนิยมในชาดกดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า นิทานที่ได้รับความนิยม 4 เรื่องคือสังข์ทองปลาบู่ทอง พระสุธนและนางสีบสอง แม้ว่าจะเป็นนิทานที่รับมาจากที่อื่นแต่ก็ได้รับการต้อนรับอย่างดีจนกลายมาเป็นนิทานพื้นเมืองดั้งเดิมของคนไทย-คนไทมาช้านาน ส่วนนิทานที่มีการพัฒนาแตกโครงเรื่องออกไปคือสังข์ทองและพระสุธนนั้นสะท้อนให้เห็นว่านิทานทั้งสองเรื่องนี้เก่าแก่และเป็นที่ยอมรับเป็นพิเศษ จึงได้มีการให้ความสนใจและนำมาเพิ่มเติมเสริมแต่งมากมาย ส่วนชาดกพื้นบ้านบางเรื่องที่เป็นที่ยอมรับเฉพาะกลุ่มก็สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นตัวของตัวเองในการกำหนดวรรณกรรมที่เป็นของกลุ่มซึ่งแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ นอกจากนี้การที่คนไทยนอกประเทศและคนไทยในประเทศมีการรับรู้ชาดกในนิบาตและนอกนิบาตเรื่องคล้ายๆกัน ก็แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดทางวัฒนธรรมและทางวรรณกรรมระหว่างคนไทยนอกประเทศและคนไทยในประเทศ ซึ่งมีมาอย่างต่อเนื่องและช้านานตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

²⁰ ศิวาพร ณ ถลาง, “ชาดกพื้นบ้านในการรับรู้ของชนชาติไท,” ใน *ชนชาติไทในนิทาน: แลลอดแว่น คติชนและวรรณกรรมพื้นบ้าน*, หน้า 127-174.

ชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเป็นอย่างดี
รวมไว้แล้วมาศึกษาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบ
โดยชุมชนกลุ่มลาวเวียงจันทน์มีนิทานกำพร้าว
ตามรูปแบบสามารถจำแนกได้เป็นนิทานคติ นิทาน
มุขตลกเจ้าปัญญา ซึ่งยังสามารถจำแนกแบบ
รัชยาลูกเลี้ยง แบบเรื่องที่ทำลายน้อง แบบเรื่อง
สำคัญที่ปรากฏในนิทานคือคุณธรรมย่อมอยู่เหนือ
ด้วยโอกาสที่สามารถเอาชนะความยากจน รวม
สันติธรรมซึ่งสามารถใช้เป็นอุทาหรณ์ในการดำเนิน
กำพร้าวเป็นกลไกหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิผู้ด้อย
นอกจากนี้ในนิทานกำพร้าวของแต่ละชุมชนยังส

²¹ ประมินทร์ จารูวร, "โครงสร้างชาดกพื้นบ้านชาว
เชิงโครงสร้าง (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551).

²² จารูวรรณ ธรรมวัตร, นิทานกำพร้าว: ภาพส
อุษาคเนย์ตอนกลาง (อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต,

และลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชนที่แตกต่างกันไปตามค่านิยม คติความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันด้วย

พิสิทธิ์ กอบบุญ เขียนบทความเรื่อง "โครงสร้างนิทานกำพร้าว้าของไท-ลาว"²³ เป็นการศึกษาคู่มือสร้างนิทานกำพร้าว้าตามทฤษฎีโครงสร้างของวลาดิเมียร์ พรอพพ์ โดยใช้ข้อมูลจำนวน 47 เรื่องที่มาจากกรรพรวรรณของรศ.จากรุวรรณ ธรรมวัตรและคณะในงานวิจัยเรื่องนิทานกำพร้าว้า: ภาพสะท้อนชีวิตผู้ด้อยโอกาสและชาติพันธุ์สัมพันธในเขตอุษาคเนย์ตอนกลาง ผลการศึกษาพบลักษณะร่วมที่แสดงความเป็นนิทานกำพร้าว้า คือ "ความกำพร้าว้า" อันเป็นพฤติกรรมสำคัญที่ทุกเรื่องได้กล่าวถึงและเป็นพฤติกรรมที่กำหนดแบบเรื่องของนิทานกำพร้าว้า ไม่ว่าจะกำพร้าว้าผู้ชายกำพร้าว้าผู้หญิงหรือกำพร้าว้าที่เป็นพี่น้องกัน โครงสร้างของนิทานกำพร้าว้าจะเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงตัวละครที่มีความกำพร้าว้าอันเนื่องมาจากการขาดพ่อขาดแม่ ต้องต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวและขัดสนในระยะแรกกำพร้าว้าจึงได้พบกับผู้วิเศษ ผู้อาสาช่วยเหลือที่คอยช่วยเหลือเรื่องการต่อสู้และการแก้ปัญหาต่างๆให้ลุล่วงไปได้ จนกระทั่งได้รับชัยชนะและได้รับสิ่งของเงินทองหรือได้ขึ้นครองเมือง ทำให้ความโชคร้ายหรือความขาดแคลนในตอนต้นหมดไปและจะได้รับการชดเชยในตอนท้ายเรื่องเสมอ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เป็นลักษณะร่วมสำคัญของนิทานกำพร้าว้า นอกจากนี้ในแง่ของวัฒนธรรมนิทานกำพร้าว้ายังได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งที่อยู่อย่างโดดเดี่ยวและไร้ทรัพย์สิน ด้วยการชดเชยให้มีผู้ช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลาในทุกช่วงของชีวิต นิทานกำพร้าว้าจึงเป็นทางออกหนึ่งของความกดดันในสังคมที่ให้ผู้ด้อยโอกาสได้แสดงออก อีกทั้งยังแสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างคนสองสถานภาพคือ คนที่อยู่ในสังคมชั้นสูงเช่นเศรษฐีหรือพระยาเจ้าเมืองกับกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาสในสังคมอีกด้วย

จากงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดพบว่ามีลักษณะการศึกษาที่หลากหลาย โดยงานวิจัยในกลุ่มชาติกพื้นบ้านของล้านนานั้นมักจะเป็นการเลือกศึกษาเฉพาะเรื่องเพื่อชี้ให้เห็นคุณค่าด้านต่างๆของวรรณกรรมเรื่องนั้น แต่การศึกษาเฉพาะประเด็นเพื่อชี้ให้เห็นบทสรุปที่มาจากการศึกษาข้อมูลหลากหลายเรื่องนั้นนับว่ายังมีน้อย ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเลือกนำองค์ประกอบหนึ่งของนิทานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งคือตัวละครมาศึกษาวิเคราะห์ โดยการจำกัดขอบเขตอยู่ที่ "ตัวละครเอกกำพร้าว้า" ในชาติกพื้นบ้านของล้านนาที่ยังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาไว้ ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นลักษณะเด่นของตัวละครเอกกลุ่มนี้ อันน่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาด้านอื่นๆต่อไป

²³ พิสิทธิ์ กอบบุญ, "โครงสร้างนิทานกำพร้าว้าของไท-ลาว," ใน ไวยากรณ์ของนิทาน: การศึกษานิทานเชิงโครงสร้าง, หน้า 203-248.